

КОНЦЕПЦІЯ освіти кримськотатарською мовою в Автономній Республіці Крим

Розділ I. Стан проблеми

До депортації у Кримській АРСР функціонувала 371 кримськотатарська школа. Підготовку педагогічних кадрів вели Сімферопольський педагогічний інститут, Ялтинський татарський педагогічний технікум, Бахчисарайська вчительська татарська школа.

Відповідно до Конституції Кримської АРСР 1921 року, Конституції Кримської АРСР 1937 року державними мовами в Криму були татарська (кримськотатарська) і російська, тому відновлення статусу кримськотатарської мови й відтворення системи освіти кримськотатарською мовою — це законна вимога кримськотатарського народу.

Система освіти в Криму до повернення депортованих за національною ознакою була мономовною. Більш як в 500 школах навчання практично велося російською мовою.

Наприкінці 80-х років минулого століття почалося масове повернення кримськотатарського народу з місць депортації, що в результаті істотно змінило етнічний склад населення півострова й послужило потужним поштовхом до культурного відродження Криму.

Після розпаду Радянського Союзу в серпні 1991 року Верховна Рада Української РСР проголосила про незалежність і утворення суверенної держави Україна.

Із самого початку масового повернення кримськотатарського народу і перших днів становлення незалежної суверенної держави Україна одними з найважливіших завдань, що стоять перед кримськотатарським народом, були відновлення системи освіти кримськотатарською мовою й відродження кримськотатарської мови як однієї з умов існування народу, як засобу залучення до джерел, спадщини предків, національних звичаїв, історії, етнокультури.

Відповідно до Конституції України державною мовою в Україні є українська мова, відповідно до Конституції Автономної Республіки Крим російська мова є мовою міжнаціонального спілкування та використовується в усіх сферах громадського життя. Щодо кримськотатарської мови в статті 10 Конституції Автономної Республіки Крим зазначено, що забезпечується її функціонування, розвиток, використання та захист.

Сформована на цьому етапі в Автономній Республіці Крим система освіти не забезпечує належною мірою конституційне право на розвиток освіти кримськотатарською мовою, що позбавляє кримськотатарських дітей можливості вільного володіння рідною мовою, не дозволяє залучити їх до духовної культури свого народу та національних традицій.

У 2010/2011 навчальному році в Автономній Республіці Крим згідно зі статусом функціонують 15 загальноосвітніх навчальних закладів із кримськотатарською мовою навчання, у яких навчаються 2765 учнів в 176 класах-комплектах. Кількість учнів в класах із кримськотатарською мовою навчання на базі шкіл з російською, українською, двома, трьома мовами навчання становить 2650 учнів (237 класів). Таким чином, лише 5415 учнів у 413 класах навчаються кримськотатарською мовою, що становить ледве більше 16% від загальної кількості кримськотатарських учнів. Насправді положення критичне, тому що абсолютна більшість учнів не здобуває освіти кримськотатарською мовою.

Водночас слід зазначити, що в цей час питома вага кримських татар у загальній чисельності населення автономії становить близько 14%, питома вага кримськотатарських учнів у загальній чисельності учнів становить 19,4%. За проведеним незалежним соціологічним дослідженням 11% проживаючих в Автономній Республіці Крим громадян рідною мовою вважають кримськотатарську мову.

За 17 років повернення кримськотатарського народу на батьківщину виросло нове покоління. Це перше покоління кримських татар, яке у переважній більшості не володіє на необхідному рівні рідною мовою, що непокоїть батьків і громадськість, бо якщо людина не володіє мовою предків, то її духовні втрати непоправні і сприйняти культуру народу повною мірою вона не зможе.

З огляду на зазначені обставини і сформоване положення чинна система освіти в Автономній Республіці Крим не відповідає потребам кримськотатарського народу та характеризується такими не вирішеними проблемами, що перешкоджають розвитку освіти кримськотатарською мовою:

не визначено статус кримськотатарської мови;

затримується створення нової системи освіти рідними мовами, що дало б змогу переходити від відносно замкнутої до відкритої системи зі створенням можливостей навчання рідною мовою в усіх ланках безперервної освіти, у якій не буде асиміляції мови, нівелювання національної культури та народних традицій;

не реалізована належним чином Програма формування та розвитку мережі освітніх закладів, класів з українською, кримськотатарською мовами навчання, шкіл і класів із двома мовами навчання, затверджена Постановою Ради міністрів Автономної Республіки Крим від 27 серпня 1997 року № 260, відповідно до якої передбачалося відкриття в 1997—2006 роках 40 шкіл із кримськотатарською мовою навчання;

відсутні дошкільні навчальні заклади із кримськотатарською мовою навчанням та вихованням;

школи із кримськотатарською мовою навчання не мають необхідної матеріально-технічної бази, повною мірою — навчально-методичного й кадрового забезпечення;

навчально-виховний процес у школах із двома і трьома мовами навчання не забезпечує на необхідному рівні навчання кримськотатарською мовою;

у школах з російською та українською мовами навчання зменшується обсяг годин, виділених на вивчення кримськотатарської мови, збільшується кількість кримськотатарських учнів, не охоплених вивченням рідної мови;

існуючі в навчально-виховних закладах групи і початкові класи із кримськотатарською мовою навчання не охоплені методичним супроводом кримськотатарською мовою;

у районних і міських органах управління освітою не передбачені фахівці, які курирують дошкільні, загальноосвітні навчальні заклади і класи із кримськотатарською мовою навчання;

у підручниках і навчальних посібниках, виданих в Україні, припускається необ'єктивне й тенденційне висвітлення окремих питань історії Криму та кримськотатарського народу.

Практика свідчить, що задекларовані в нормативно-правових актах цілі та завдання з розвитку кримськотатарської мови й розширення мережі загальноосвітніх навчальних закладів із кримськотатарською мовою навчання не виконуються або їх виконання відкладається на невизначений строк.

Розділ II. Підстави прийняття Концепції освіти кримськотатарською мовою в Автономній Республіці Крим

1. Необхідність збереження самобутності кримськотатарського народу, розвитку його культури та мови, розширення сфери функціонування кримськотатарської мови та створення мовного середовища рідною мовою потребує концептуального підходу до вдосконалення системи освіти кримськотатарською мовою у системі освіти в Автономній Республіці Крим і Україні в цілому.

Концепція освіти кримськотатарською мовою в Автономній Республіці Крим (далі — Концепція) розроблена з урахуванням життєво важливих інтересів кримськотатарського народу та визначає основні напрями розвитку освіти кримськотатарською мовою в Автономній Республіці Крим.

Концепція орієнтує учасників навчально-виховного процесу на формування інтелектуального потенціалу підростаючого покоління та відновлення системи безперервної освіти кримськотатарською мовою в освітньому просторі Автономної Республіки Крим і України.

Концепція визначає напрями розвитку кримськотатарської педагогічної культури, передбачає гуманізацію й соціалізацію освіти, підвищення статусу освіти кримськотатарською мовою. При цьому усвідомлюється необхідність створення можливостей навчання кримськотатарською мовою на всіх етапах безперервної освіти з інтеграцією навчання й культури, а також відновлення природного зв'язку дітей з етнокультурою народу, що відроджується.

Концепція повинна стати основою для вироблення програми стратегічного розвитку освіти кримськотатарською мовою на найближчі роки з визначенням пріоритетів, а також на перспективу.

Концепція — це система заходів для вироблення вивірених підходів у вирішенні щоденних проблем у сфері освіти кримськотатарською мовою, вона повинна бути подібна «дорожній карті» при прийнятті практичних рішень.

2. Вимоги до змісту освіти кримськотатарською мовою повинні визначатися державними стандартами з урахуванням базового й регіонального компонентів у навчальних планах, а також статусу й організаційно-правової форми освітнього закладу.

3. Нормативно-правовою основою Концепції є:

Конституція України;

Конституція Автономної Республіки Крим;

Закон Української РСР «Про мови в Українській РСР»;

Закон України «Про освіту»;

Закон України «Про дошкільну освіту»;

Закон України «Про позашкільну освіту»;

Закон України «Про загальну середню освіту»;

Закон України «Про вищу освіту»;

Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, ратифікована Законом України від 15 травня 2003 року № 802-IV;

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 року № 896;

Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин, ратифікована Законом України від 9 грудня 1997 року № 703/97-ВР;

Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002;

інші нормативно-правові акти.

Розділ III. Мета та завдання Концепції

1. Мета Концепції — формування в Автономній Республіці Крим системи освіти кримськотатарською мовою, що передбачає створення сучасної системи навчальних закладів з навчанням і вихованням кримськотатарською мовою: дошкільний навчальний заклад — загальноосвітній навчальний заклад — вищий навчальний заклад.

2. Завданнями Концепції є:

виконання державного стандарту освіти, забезпечення права громадян кримськотатарської національності на виховання та навчання дітей рідною мовою;

створення умов для вільного володіння рідною мовою, формування мовної та комунікативної компетентності кримськотатарською мовою;

створення умов для оволодіння знаннями з історії, культури, а також традицій і звичаїв кримськотатарського народу;

формування національної самосвідомості особистості, патріотичних почуттів до рідної землі, свого народу, готовності трудитися в ім'я процвітання України;

формування національного характеру особистості на основі традиційних національних якостей;

виховання культури міжнаціонального спілкування;

удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогів дошкільного та початкового навчання, а також викладачів-предметників кримськотатарською мовою.

Розділ IV. Основні принципи організації освіти кримськотатарською мовою

1. Концепція ґрунтується на конституційному праві кожного громадянина України на навчання рідною мовою. Навчання кримськотатарською мовою є необхідною умовою відтворення системи освіти кримськотатарською мовою і реалізується з урахуванням таких принципів:

національний характер освіти — побудова освітньої системи на основі особливостей національного менталітету у змісті навчання та виховання з ефективним використанням досягнень етнопедagogіки;

етнокультурна направленість освіти — формування усвідомлених позитивних ціннісних орієнтацій особистості стосовно культурної спадщини кримськотатарського народу;

гуманізація — перенесення центру уваги на особистість учня, педагога, а також створення оптимальних умов для їхнього різнобічного розвитку;

полікультурність — формування та розвиток у дітей і учнів поняття про різноманіття культур у своїй країні й світі, виховання в них толерантного ставлення до культур народів-сусідів;

надання рівних можливостей — здобуття загальної і професійної освіти, забезпечення державної підтримки та рівних можливостей при навчанні кримськотатарською мовою;

варіативність — створення навчальних закладів із кримськотатарською мовою навчання різних типів та форм власності, що відповідають потребам населення та об'єктивним умовам конкретного регіону;

безперервність — спадкоємність навчання й виховання кримськотатарською мовою на всіх етапах освіти: сім'я — дошкільний навчальний заклад — загальноосвітній навчальний заклад — вищий навчальний заклад;

відкритість — налагодження партнерських зв'язків з іншими навчальними закладами, різними науковими школами та громадськістю Автономної Республіки Крим, а також з навчальними закладами інших регіонів України;

послідовність — поетапний перехід викладання навчальних предметів на кримськотатарську мову.

2. Послідовний перехід навчально-виховного процесу на кримськотатарську мову відбувається з урахуванням вивчення рідної кримськотатарської, державної української, російської та іноземної мов відповідно до програм для шкіл із кримськотатарською мовою навчання за такими етапами:

I етап — сімейне виховання, навчання й виховання в дошкільному навчальному закладі, початковій школі кримськотатарською мовою;

II етап — сімейне виховання, навчання й виховання в дошкільному навчальному закладі, початковій школі (навчальному закладі I ступеня) кримськотатарською мовою, основній школі (навчальному закладі II ступеня) — кримськотатарською мовою з викладанням частини навчальних предметів російською або українською мовою, частка яких послідовно скорочується до вивчення російської або української мови та літератури як предмета за програмами для загальноосвітніх навчальних закладів із кримськотатарською мовою навчання;

III етап — сімейне виховання, навчання й виховання в дошкільному навчальному закладі, навчальному закладі I—II ступенів кримськотатарською мовою, III ступеня — кримськотатарською мовою з викладанням частини навчальних предметів російською або українською мовою, частка яких послідовно скорочується до вивчення російської або української мови й літератури як предмета за програмами для загальноосвітніх навчальних закладів із кримськотатарською мовою навчання;

IV етап — відтворення системи вищої освіти кримськотатарською мовою, що базується на попередніх етапах.

При цьому необхідно враховувати, що процес репатріації потребує, щоб система вищої освіти кримськотатарською мовою мала випереджальний характер, тому що духовне відродження народу починається з реформи освіти.

Залежно від розвитку інфраструктури освітньої мережі кримськотатарською мовою в перехідний період можуть бути задіяні й інші професійно-технічні та вищі навчальні заклади з російською, українською мовами навчання, у яких можна організувати паралельні групи або підгрупи із кримськотатарською мовою навчання.

3. Для учнів та студентів інших національностей, які бажають вивчати кримськотатарську мову й опанувати елементарними навичками розмовної мови, у професійно-технічному та вищому навчальному закладах створюються відповідні спекурси й факультативи.

Розділ V. Зміст та структура освіти кримськотатарською мовою

1. Освіта кримськотатарською мовою розглядається як цілісна система, що включає в себе дошкільну, загальну середню освіту, професійну підготовку, вищу та післядипломну освіту. Освіта кримськотатарською мовою — невід’ємна частина освіти в Автономній Республіці Крим і Україні.

2. Сутністю освіти та виховання кримськотатарською мовою є передача молодому поколінню соціально цінного досвіду етносу з метою формування його національної ментальності, а також збереження самоідентичності та рідної мови.

3. Вимоги до змісту освіти кримськотатарською мовою повинні визначатися державними стандартами з урахуванням базового та регіонального компонентів у навчальних планах.

4. Структура освіти кримськотатарською мовою охоплює сімейне виховання, дошкільну освіту, освіту, здобуту в загальноосвітньому навчальному закладі, професійно-технічних і вищих навчальних закладах.

4.1. Сімейне виховання.

Сім’я — основний осередок у структурі суспільства, носій традицій і побуту свого народу. Сімейна етнопедagogіка кримськотатарського народу характеризується знанням членами сім’ї свого родоvodu, що формує сімейну моральність, засновану на почутті поріднення, поваги до предків, любові до своїх дітей, підкріплену почуттям міри й такту. Невід’ємною рисою кримськотатарської сім’ї є шанування матері та дитини, повага до батьків і старших.

Сімейне виховання є основною ланкою у системі освіти кримськотатарською мовою, що формує особистість дитини як представника свого народу та громадянина. Базою для виховання дітей є народний досвід виховання та національні традиції спілкування рідною мовою, які залучають підростаюче покоління до основних культурних цінностей і моделей поведінки із установленням правильних і традиційних взаємин між членами сім’ї. Знання обрядів і звичаїв свого народу, участь із ранніх років разом з батьками у народних святах і церемоніях залучають дітей до національної культури та є частиною сімейного виховання.

Формування з дитинства людини як представника нації нерозривно пов’язане з національним середовищем і етнічним тлом. Розвиток національної самосвідомості відбувається в оточенні елементів національного побуту (обстановка в будинку, меблі, іграшки, книги).

Ефективність сімейного виховання ґрунтується:

на створенні в сім’ї кримськотатарського мовного середовища;

на вихованні поваги до старших і турботі про молодших;

на вихованні працьовитості (з урахуванням віку дитини);

на залученні дитини до національної культури свого народу: фольклору, танців, обрядів, народних свят.

Сімейне виховання не повинне суперечити цілям, завданням і змісту виховання рідною мовою, не повинне ускладнювати наступну адаптацію дитини до шкільних вимог. Сім’я породжує у дитині кращі почуття, формує позитивні риси й відгороджує від шкідливих звичок.

З метою відродження виховних традицій народної педагогіки Концепція орієнтує батьків, педагогів і громадськість:

на створення в сім’ї умов для виховання в дітей любові до рідної мови;

на забезпечення фізичного, морального виховання й розумового розвитку;
на відновлення батьківських університетів, школи матерів тощо;
на організацію при навчальних закладах шкіл молодих сімей і молодих батьків, у яких проводиться вивчення кримськотатарської мови та традиційних форм виховання, народної педагогіки.

4.2. Дошкільна освіта.

Кожна дитина до школи повинна отримувати відповідну підготовку в сім'ї, дошкільних навчальних закладах і в підготовчих групах при школах.

У дошкільному навчальному закладі з російською або українською мовою навчання для дітей кримськотатарської національності створюються окремі групи з рідною мовою навчання й виховання. Однак пріоритетним напрямом повинне бути створення дошкільних навчальних закладів із кримськотатарською мовою навчання й виховання, а в місцях компактного проживання кримських татар — сімейних дитячих садків з навчанням і вихованням кримськотатарською мовою, де створюється мікроклімат рідного мовного середовища. Сімейні дитячі садки можуть виконувати функції філіалів дошкільних навчальних закладів цього мікрорайону.

Діти дошкільного віку виховуються в середовищі із кримськотатарським національним колоритом, знайомляться зі здобутками усної кримськотатарської народної творчості, вчать виконувати кримськотатарські пісні й танці, грають у народні рухливі ігри, що сприяє пробудженню в дитині національної самосвідомості, вихованню почуття поваги до представників інших національностей, навчання основним правилам поведінки в суспільстві.

У дошкільних навчальних закладах із кримськотатарською мовою навчання та виховання ставляться такі цілі:

виховання любові до рідної мови і поваги до мов народів-сусідів;

вивчення кримськотатарської мови, формування вмień і навичок ведення бесіди рідною мовою (розмірковувати, висловлювати свою думку, ставити запитання і відповідати на них, шанобливо ставитися до співрозмовника, самостійно знаходити вирішення різних проблем);

формування емоційно позитивної реакції на своєрідність і красу кримськотатарської культури;

виховання навичок культури, естетичного розвитку, правильної етичної поведінки (поведінки у суспільстві);

залучення дітей до екологічного й гуманістичного мислення;

формування уявлень про рідний край, про роль і місце людини в ньому.

З метою сприяння формуванню дошкільної освіти кримськотатарською мовою й розвитку мережі дошкільних навчальних закладів з навчанням та вихованням рідною мовою доцільно:

надання цільової фінансової допомоги для зміцнення матеріально-технічної бази;

забезпечення навчальними посібниками та матеріалами для пізнавальних ігор з розвитку мовлення рідною мовою.

4.3. Освіта в загальноосвітньому навчальному закладі.

В Автономній Республіці Крим особлива увага повинна бути приділена школі із кримськотатарською мовою навчання, що відроджується. Школа повинна бути кримськотатарською не тільки за формою, але й за змістом навчально-виховного процесу.

У сучасних умовах кримськотатарська школа повинна стати центром відродження національної культури та формування національної самосвідомості в підростаючого покоління.

Школа з рідною (кримськотатарською) мовою навчання може бути різноманітною.

Модель 1: початкова школа (класи) з навчанням кримськотатарською мовою, українська, російська та іноземна мови вивчаються як предмети.

Модель 2: школа з навчанням кримськотатарською мовою всіх предметів з 1 класу до 9 або 11 класу, українська мова та література, російська мова та література, іноземні мови вивчаються як предмети.

Модель 3: школа із двома (трьома) мовами навчання, у яких паралельно функціонують початкові класи з російською, українською й кримськотатарською мовами навчання, а з 5 класу до 11 класу викладання основних предметів здійснюється російською або українською мовою з обов'язковим компонентом уроку кримськотатарською мовою.

4.4. Позашкільна освіта.

Створення умов у дошкільному та загальноосвітньому навчальному закладах для роботи різних гуртків, секцій з метою виховання поваги і любові до народного мистецтва, ремесел і т.д.

4.5. Професійна освіта та кадрове забезпечення.

4.5.1. Професійно-технічна освіта.

Основним завданням професійно-технічної освіти кримськотатарською мовою є підготовка кваліфікованих кадрів, у тому числі з орієнтацією на відродження національного народно-прикладного мистецтва та традиційних народних ремесел за допомогою відкриття професійно-технічних училищ.

4.5.2. Вища освіта.

Вища освіта кримськотатарською мовою покликана забезпечити фундаментальну наукову та професійно-практичну підготовку кадрів.

Вищий навчальний заклад повинен стати підсумковим етапом освіти кримськотатарською мовою, що базується на всіх попередніх етапах навчання: дошкільному, шкільному, професійному.

Незалежно від спеціальності у зміст вищої освіти кримськотатарською мовою впроваджується кримськотатарський компонент: історія кримськотатарського народу та його культура, а також мистецтво, естетика та етнотикет кримських татар.

4.5.3. Післядипломна освіта.

Організується підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, які працюють в освітніх закладах із кримськотатарською мовою навчання. Навчально-методична лабораторія розвитку освіти кримськотатарською мовою здійснює керівництво та координує роботу курсів підвищення кваліфікації педагогів навчальних закладів із кримськотатарською мовою навчання. Викладання кримськотатарської мови та літератури в містах і районах Автономної Республіки Крим курирують методисти кримськотатарської мови та літератури.

У зв'язку з тим, що кримськотатарські вчителі в місцях депортації не мали можливості повного вивчення історії й культури свого народу, одними з основних завдань курсів підвищення кваліфікації повинні бути заповнення цієї прогалини та створення системи безперервної освіти педагогів. Для слухачів викладаються спецкурси «Культурологія», «Народна педагогіка», «Основи ісламської культури Криму» та ін.

Курси підвищення кваліфікації включають компоненти, пов'язані з мовною мобільністю педагогів, етнопсихологічними знаннями, закономірностями розвитку національної самосвідомості, етноментальною орієнтацією в суспільстві. Учитель, який пройшов культурологічну підготовку, живе, працює, мислить і вчить відповідно до способу життя й традицій свого народу.

4.5.4. Кадрове забезпечення.

Перспектива розвитку освіти кримськотатарською мовою залежить від забезпеченості навчальних закладів педагогічними кадрами, для чого на базі вищих навчальних закладів Автономної Республіки Крим розширюються й заглиблюються підготовка та перепідготовка кадрів, здатних вести навчальну та виховну роботу кримськотатарською мовою.

Така робота повинна ефективно проводитися в Республіканському вищому навчальному закладі «Кримський інженерно-педагогічний університет», створеному в 1994 році для підготовки кваліфікованих інженерно-педагогічних кадрів, педагогів і вихователів для шкіл і дошкільних навчальних закладів із кримськотатарською мовою навчання.

Основними завданнями вищого навчального закладу із кримськотатарською мовою навчання при підготовці педагогічних кадрів є:

- підготовка педагогів для дошкільних навчальних закладів із кримськотатарською мовою навчання та виховання;
- підготовка вчителів початкових класів із кримськотатарською мовою навчання;
- підготовка вчителів-предметників (викладачів математики, фізики, біології, хімії, екології, історії, географії, астрономії, іноземних мов та ін.) для шкіл із кримськотатарською мовою навчання, а також підготовка педагогів з нових спеціальностей (соціальний педагог, логопед, валеолог, менеджер).

Розділ VI. Наукове та програмно-методичне забезпечення

1. Розвиток освіти кримськотатарською мовою неможливий без зв'язку з наукою, взаємодії наукових і освітніх структур. Наукове забезпечення освіти кримськотатарською мовою досягається дослідницькою роботою з фундаментальних і прикладних проблем навчання та виховання рідною мовою і розробкою комплексу заходів, направлених на пропаганду та розвиток освіти кримськотатарською мовою.

2. Пріоритетними напрямками у сфері освіти кримськотатарською мовою є:

створення авторських колективів на базі навчально-методичної лабораторії розвитку освіти кримськотатарською мовою при Кримському республіканському інституті післядипломної педагогічної освіти, науково-дослідних центрів у Республіканському вищому навчальному закладі «Кримський інженерно-педагогічний університет» і Таврійському національному університеті ім. В.І. Вернадського із залученням до науково-методичної роботи провідних учителів і фахівців методичних центрів районних і міських відділів освіти з розробки, апробації та впровадження нових програм, підручників, навчальних посібників, педагогічних технологій і методичних рекомендацій для навчальних закладів із кримськотатарською мовою навчання в Автономній Республіці Крим;

комплексні дослідження у сфері кримськотатарського мовознавства, літературознавства, історії, етнографії, етнопедagogіки та етнопсихології кримських татар;

моніторинг рівня викладання і володіння учнями кримськотатарською мовою в навчальних закладах;

моніторинг освітніх потреб у навчанні кримськотатарською мовою, вивченні кримськотатарської мови та літератури як предметів у профільному напрямі навчання;

розробка методики викладання кримськотатарської мови для різних груп учнів і студентів;

розробка, апробація та впровадження ефективних форм і методів навчання та виховання кримськотатарською мовою через мережу базових загальноосвітніх навчальних закладів і експериментальних майданчиків;

розробка навчально-методичних комплексів (підручників, дидактичних матеріалів, методичної літератури кримськотатарською мовою та ін.) з кожного предмета, для кожного етапу навчання і типу освітнього закладу;

створення для навчальних закладів із кримськотатарською мовою навчання фоно-, відео-, кінопосібників з різних предметів.

3. У результаті проведення науково-дослідної роботи навчально-виховний процес кримськотатарською мовою буде забезпечений сучасними програмами, підручниками та навчальними посібниками, будуть уведені нові навчальні предмети й спецкурси, для чого необхідно:

використовувати навчальні посібники, перекладені на кримськотатарську мову;

розробити і видати оригінальні підручники та навчальні посібники з історії, географії, біології, математики, іноземних мов та інших предметів кримськотатарською мовою.

4. Для реалізації Концепції необхідно передбачити розробку проектів таких програм і нормативних актів:

програма дошкільного виховання кримськотатарською мовою в Автономній Республіці Крим;

програма розвитку загальної середньої освіти кримськотатарською мовою в Автономній Республіці Крим;

програма розвитку професійної освіти кримськотатарською мовою в Автономній Республіці Крим;

програма «Педагогічні кадри для загальноосвітніх навчальних закладів із кримськотатарською мовою навчання в Автономній Республіці Крим»;

перспективний план розвитку мережі навчальних закладів кримськотатарською мовою в Автономній Республіці Крим;

положення про дошкільний навчальний заклад із кримськотатарською мовою навчання та виховання;

положення про загальноосвітній навчальний заклад із кримськотатарською мовою навчання;

положення про загальноосвітній навчальний заклад із двома і трьома мовами навчання;

положення про вищий навчальний заклад із кримськотатарською мовою навчання;

положення про інститут освіти рідними мовами при Академії педагогічних наук України.

Розділ VII. Управління освітою кримськотатарською мовою

1. У міських і районних органах управління освітою увести до штатного розпису посаду головного спеціаліста, який курирує дошкільні, загальноосвітні навчальні заклади і класи із кримськотатарською мовою навчання.

2. Використовувати століттями апробовані кримськотатарським народом механізми сприяння розвитку освіти через раду піклувальників (джемієт-хайріє) для залучення громадськості до вирішення проблем освіти, забезпечення сприятливих умов ефективної роботи загальноосвітнього навчального закладу з урахуванням сучасних реалій і чинного законодавства.

3. Контроль якості освіти та навчально-виховного процесу повинен бути об'єктом уваги як самого навчального закладу, так і кримськотатарської громадськості та держави.

4. З метою забезпечення державного стандарту, наукового й програмно-методичного супроводу освіти рідними мовами в Україні необхідне створення інституту освіти рідними мовами при Академії педагогічних наук України.

Розділ VIII. Економічні умови реалізації Концепції

Для реалізації Концепції необхідні такі економічні умови:

фінансування системи освіти кримськотатарською мовою за рахунок коштів, передбачених у державному та місцевому бюджетах відповідно до чинного законодавства і встановленого порядку;

залучення іноземних і вітчизняних інвестицій для розвитку освіти кримськотатарською мовою;

встановлення різних форм заохочення для вчителів-новаторів, авторів програм, підручників, навчальних посібників, словників.

Розділ IX. Регіональне й міжнародне співробітництво

З метою всіякого залучення учасників навчально-виховного процесу до досягнень світового та національного досвіду у сфері науки, культури, освіти рідними мовами планується:

створення системи прямих зв'язків у сфері освіти з іншими регіонами України, у яких є досвід організації навчання рідними мовами (болгарською, угорською, польською, румунською та ін.), а також з регіонами держав, їх державними та недержавними освітніми й науково-дослідними структурами;

організація обміну учнями, студентами, вчителями, викладачами та науковцями міжрегіональних і міжнародних центрів, закладів освіти, науково-дослідних колективів;

співробітництво та розширення міжрегіональних і міжнародних культурно-освітніх і наукових контактів із кримськотатарськими діаспорами за межами Криму, зміцнення їх зв'язків з історичною батьківщиною;

співробітництво з ЮНЕСКО та іншими міжнародними організаціями і фондами;
участь у міжрегіональних, міжнародних і міждержавних освітніх програмах, конкурсах і конференціях.